

**XXII. SVETOVÝ FILOZOFICKÝ KONGRES:
SEBAREFLEXIA FILOZOFIÍ V SÚČASNOM SVETE**

Na prelome júla a augusta 2008 (30. 7. 2008 – 5. 8. 2008) sa uskutočnil v Soule (Južná Kórea) XXII. svetový filozofický kongres za účasti viac ako 1500 vystupujúcich zo 103 krajín sveta. Keďže išlo o prvý takýto kongres na ázijskom kontinente, zastúpenie filozofov z Východných krajín bolo mimoriadne vysoké a prevažovalo (avšak tradične najpočetnejšia bola delegácia filozofov Ruska v počte 300). Význam, aký kongresu pripísala usporiadateľská krajina, podčiarkla aj účasť premiéra Južnej Kórey Hana Duck-sua na otváracom ceremoniáli a jeho prejav. Peter Kemp (prezident Medzinárodnej federácie filozofických spoločností – FISP) nazval toto podujatie „filozofickou olympiádou“, ktorá sa konala takmer paralelne s letnými olympijskými hrami v Pekingu. Centrálnou témou kongresu bolo premýšľanie o filozofii v kontexte globalizácie a interkultúrneho dialógu. Na plenárnych zasadnutiach, ktoré tvorili jadro programu kongresu, prevládali vystúpenia kriticky analyzujúce súčasný stav filozofie a filozofovania predovšetkým z pohľadu vzťahu západnej a východnej kultúry a ich filozofických tradícií. Mnohí filozofi, predovšetkým z Ázie a Latinskej Ameriky, poukazovali na obmedzenosť, resp. nemožnosť, ba až neschopnosť jednej jedinej kultúry riešiť všetky problémy ľudstva na začiatku 21. storočia.

Uznaný to aj spomínaný Peter Kemp (Dánsko), ktorý konštatoval, že filozofi disponujú predovšetkým slovom, preto by si o to viac mali uvedomovať zodpovednosť za to, ako s ním zaobchádzajú. Podľa jeho názoru dnes nemôžeme vysvetliť úlohu filozofie bez toho, aby sme nebrali do úvahy, čo robíme navzájom, hovoriac a píšuc či už ako filozofi, alebo ako obyčajní ľudia žijúci v tomto svete. Musíme silou a mocou nášho filozofického slova prispieť nielen k vzájomnému porozumeniu filozofov, ale aj k lepšiemu pochopeniu sily a moci slova vo všeobecnosti. Zdôraznil, že ako príslušníci kráľovstva slova sme zodpovední za učenie a vysvetľovanie toho, čo slová dokážu urobiť s ľuďmi nielen v jednej krajine, ale aj medzi ľuďmi patriacimi k rozličným národom, kultúram, jazykom, tradíciám a náboženstvám. Ako príklad uviedol publikovanie karikatúr Mohameda v dánskych novinách Jyllandsposten v septembri 2005. Podľa jeho názoru všetko, čo sa ďalej odohrávalo, bolo dôsledkom zlej filozofie. Neexistuje totiž sloboda bez zodpovednosti a sloboda spočíva v práve robiť všetko, čo nespôsobuje škodu inému. Sloboda slova nemôže byť nadradená všetkým ostatným právam. Existuje však sloboda, ktorá je absolútna, a to sloboda myslenia. Ide o vnútorné presvedčenie alebo vieru, ktoré neobsahujú v sebe násilie proti iným. Existuje teda absolútna sloboda myslenia, ale nie absolútna sloboda vyjadrovať myšlienky.

Ako príslušníci ľudského rodu a občania tohto sveta si podľa neho musíme uvedomovať, že ponižovanie iných môže byť najbrutálnejším násilím, ktoré môžeme praktizovať bez toho, aby sme niekoho zabili. Najväčším problémom súčasnosti je nedostatok vzájomného porozumenia medzi ľuďmi rozličných kultúr, jazykov, histórií, rás a náboženstiev. Zdá sa však, že je pre nás jednoduchšie zriecť sa materiálneho bohatstva, ako prejaviť porozumenie. Predpokladá to však pokoru, ktorú, zdá sa, nemáme. Ide o to, aby sme nielen akceptovali existenciu iných, ale, aby sme aj zabránili násilniu proti nim. Na druhej strane ponižovanie znamená, že u druhých vzbudzujeme pocit menejcennosti, krivdíme pocitu sebauznania a sebarešpektu ich kultúrnej komunity. Ponižovanie ničí ideu vzájomného spolužitia na úrovni osobných vzťahov

a v rovine spoločenského života.

V súčasnosti máme obrovské problémy, ktoré musíme riešiť spoločne. Musíme teda byť kozmopolitní, čo nie je romantický sen, ale konkrétna úloha. Preto musíme riešiť problémy globálneho otepľovania a životného prostredia vôbec, problém interkultúrnej koexistencie a problém finančnej globalizácie. Varoval, že žiadne pokojné riešenia nebudú možné, ak sa nenaučíme pokojne používať jazyk ako nástroj mieru a pokoja, nie ako zbraň. Žijeme v období technologickej konjunktúry, ale nemôžeme ovládnuť túto konjunktúru, kým nedokážeme ovládnuť náš jazyk. Musíme teda premýšľať o filozofii v kontexte ekoetiky, etiky nášho sveta ako *oikos*, ako obydlija pre spoločný dobrý život.

Do podobného rámca možno zaradiť napríklad aj vystúpenie Alexandra Čumakova (Rusko), ktorý konštatoval, že ľudstvo permanentne balansuje medzi dvoma extrémami: globalizáciou a kozmopolitizmom na jednej strane a nacionalizmom a sebestačnosťou na strane druhej. Globalizácia a kozmopolitizmus sú pre neho prirodzenými javmi a najvýznamnejšími charakteristikami súčasnosti. Nemôžeme im preto klásť odpor a robiť prekážky pri ich šírení a zakoreňovaní v živote spoločnosti. Musíme sa viac snažiť pochopiť ich podstatu a to, čo je za nimi, predchádzať unáhleným záverom, a prispieť tak k stabilnému a spravodlivému globálnemu svetu. Za príspevok k snahe o také pochopenie možno považovať vystúpenie Freda Dallmayra (USA), skúmajúceho črty podobnosti medzi východným a západným filozofickým myslením. Ak porovnávame názory na liberálnu demokraciu na základe jej kritiky z Východu a Západu, musíme podľa neho spomenúť Gándhího populárne pravidlo sebaregulácie, ktoré nemá tendenciu byť sebeckým a dominantným vo vzťahu k iným, ale ide skôr o vlastnú sebareguláciu, teda schopnosť klásť si vlastné sebaobmedzenia, o kultiváciu nenásilia a sily pravdy. Je to veľmi podobné liberálnemu minimalizmu. Poukázal takisto na nový konfucianizmus namierený proti sebastrednému individualizmu a utlačateľskému kolektivismu. Predstavuje teda koncepciu, ktorá je v širšom meradle kompatibilná s Gándhího prístupom.

In-Suk Cha (Kórea) v podobnom duchu dospeš k analogickému poznaniu, že západné filozofie, ktoré pomohli anglo-európskej spoločnosti dosiahnuť novovek, sú modelovými textami pre intelektuálov aj v iných krajinách, ktorí majú záujem o modernizáciu ich spoločnosti. Tieto filozofie, ktoré sú výsledkom neúprosneho boja, prekonávajú obmedzenia prírody a oslobodzujú ich spod tyranie, sú transkultúrne a slúžia na sprostredkovanie a premýšľanie o subjektivite a angažovanosti, majú teda šancu pomôcť pri riešení socio-ekonomických, environmentálnych a politických problémov súčasnosti. Podľa Yersu Kima (Kórea) možno hovoriť o oživení buddhistickej a konfuciánskej tradičnej filozofie v diskusii so západnou filozofiou. Budúcnosť filozofie v Kórei spočíva podľa neho v spracovaní a kultúrnej syntéze týchto filozofických tradícií, čo zodpovedá problémom, pred ktorými stojí ľudstvo a ktoré musia zaujímať aj kórejskú filozofiu v budúcnosti. Nemôže zostať v izolácii, ale musí byť v súzvuku so životaschopnými filozofickými tradíciami vrátane západných, ale aj z iných častí sveta.

Na druhej strane napríklad Myung-Hyun Lee (Kórea) konštatoval, že premýšľať o filozofii dnes znamená rozvíjať nové filozofické myslenie vo vzťahu k budúcim neistotám a ohrozeniam našej civilizácie. Nová doba si žiada novú filozofiu, novú gramatiku myslenia. Sme postavení pred veľké výzvy, pokiaľ ide o prežitie na planéte Zem, musíme sa usilovať o celostnú komunikáciu nielen s prírodou, ale aj s ostatnými ľuďmi v snahe prekonať veľké bariéry kultúrnych rozdielov. Stojíme pred tvárou kríz ohrozujúcich prežitie civilizácie na globálnej úrovni. Filozofi sa musia usilovať formulovať novú gramatiku integrovaného myslenia a otvorenosti, čo by nás viedlo k harmónii s prírodou a ostatnými ľuďmi, prekonávajúc kultúrne bariéry. Podobne aj Enrique Dussel (Mexiko) zdôrazňoval, že celé ľudstvo si uvedomuje existenciu „základných univerzálnych problémov“ prítomných vo všetkých kultúrach. Základ filozofických diskusií spočíva podľa neho vo vývoji ľudskej racionality, ďalej treba

vážne diskutovať o eurocentrických a univerzalistických nárokoch modernej európskej filozofie. K základným univerzálnym témam sa musia vyjadrovať všetky regionálne filozofie. Všetko má smerovať k novému veku medzinárodného filozofického dialógu, rešpektujúceho rozdiely, a k otvorenému učeniu sa z užitočných objavov iných tradícií. Spomínaný nový filozofický projekt musí prekračovať európsku filozofickú modernitu, musí sa vyznačovať transmoderným pluriverzalizmom, zahŕňajúc podceňované zdroje okrajových, podriadených a postkoloniálnych filozofií. Aj Hwa Yol Jung (Kórea) tvrdí, že globálne bez lokálneho je prázdne a lokálne bez globálneho je krátkozraké. Cieľom globalizácie nie je ani zachovať anachronické národno-kultúrne identity, ani zriadiť futuristický „jeden svet“ s „jednou vládou“ (ak je to vôbec možné). Skôr ide o hľadanie strednej neprotikladnej cesty medzi globálnym a lokálnym, vyhýbajúcej sa na jednej strane „beztvárnemu univerzalizmu“ a na druhej strane „etnocentrickému šovinizmu“.

David M. Rasmussen (USA) vyšiel z Aristotela a Kanta a dospel k tvrdeniu, že tolerancia nie je len nevyhnutnou cnosťou modernej spoločnosti, ale aj normatívnym pojmom, založeným na rešpekte k zákonu. Toleranciu treba chápať ako princíp spravodlivosti, ktorý vyžaduje rešpekt nielen k právam iných, ale aj k ich kultúram. Vittorio Hösle (USA) vidí v univerzalizme ako jedinej etickej teórii adekvátne riešenie problému deštrukcie životného prostredia. Musí však prekonať tri obmedzenia: silný antropocentrizmus, metaetický racionálny egoizmus a redukciu etiky na symetrické vzťahy podľa vzoru mravov v období moderny. Pokiaľ ide o politickú filozofiu, znamená to odmietnutie myšlienky, že konsenzus je nevyhnutnou a dostatočnou podmienkou morálky. Dotýka sa to potom aj chápania demokratických pravidiel ako pravidiel väčšiny.

Program kongresu zahŕňal popri profilovej téme takmer všetky oblasti a disciplíny filozofie. Okrem plenárnych zasadnutí, venovaných otázkam politickej filozofie, metafyziky, estetiky, epistemológie a dejín filozofie, konali sa špeciálne sympóziá o konflikte a tolerancii, globalizácii a kozmopolitizme, bioetike a environmentálnej etike, západných a východných koncepciách modernity a postmodernity a o kórejskej filozofii. Na týchto sympóziách predniesli svoje prednášky okrem iných takí významní filozofi ako Jean Grondin (Kanada), Judith Butler (USA) a Kah Kyung Cho (Kórea/USA). Takisto špeciálne boli sponzorované prednášky Ibn Roshd Lecture (predniesla Ioanna Kucuradi, Turecko), Maimonides Lecture (Gilbert Hottois, Belgicko) a Kierkegaard Lecture (Peter Kemp, Dánsko). Ďalším diskusným fórom kongresu boli pozvané sekcie na také témy ako *Filozofia a projektovanie ľudskej reality* (iniciátor a predsedajúci V. A. Lektorskiy, Rusko), *Nová koncepcia dejín filozofie: dialektický prístup* (Marcelo Dascal, Israel), *Súčasná otázky filozofie jazyka* (Ernest LePore, USA) i ďalšie, venované aktuálnosti konfucianizmu, Leibnizovi, Ricceurovi atď. Štandardné a najpočetnejšie zastúpené boli tradičné sekcie, usporiadané podľa klasických i menej klasických filozofických disciplín od estetiky a filozofie umenia (sekcia č. 1) až po čas a pamäť (sekcia č. 54). Okrem toho bolo na programe kongresu množstvo najrozličnejších „okrúhlych stolov“, stretnutí filozofických spoločností z celého sveta, a dokonca aj niekoľko študentských sekcií a medzinárodné filozofické fórum pre mládež. Z tohto hľadiska bol kongres už tradične pestrým „festivalom“ najrozmanitejších názorov a vystúpení, ktoré individuálny účastník sotva mohol čo i len fyzicky obsiahnuť.

Medzi účastníkmi kongresu boli aj filozofi zo Slovenska a z Českej republiky, ktorí v jednotlivých sekciách v rozličnej miere reagovali na hlavnú tému kongresu. Vasil Gluchman sa vo svojom prvom vystúpení zaoberal problémom literatúry ako teodícey, a to na základe analýzy diela Augustína Doležala *Pamětná celému světu Tragoedie... (1791)*. Interpretuje túto prácu ako pokus človeka o emancipáciu od Boha a zároveň ako večnú túžbu po poznání. Podľa Doležala Boh dopustil zlo vo svete v záujme ešte väčšieho dobra človeka. Tým, že človek

musí prekonávať zlo, s ktorým sa stretáva vo svojom živote, rastú jeho sila a schopnosti. Podľa neho „vdďaka“ prvotnému hriechu Adama a Evy sa človek stal plnohodnotnou ľudskou bytosťou, ktorá dokáže využívať svoj potenciál na rozvoj svojho poznania a svojich schopností. V druhom príspevku sa V. Gluchman venoval problematike ľudskej dôstojnosti v kontexte neutilitaristického konzekvencializmu a jeho etiky sociálnych dôsledkov. Pozornosť sústredil na dva aspekty ľudskej dôstojnosti: ontologický a konzekvencialistický. Skúmal, akú úlohu a význam majú dôsledky v oboch prípadoch chápania ľudskej dôstojnosti. Josef Šmajš a Emil Višňovský prezentovali chápanie kultúry založené na koncepcii evolučnej ontológie. Takto chápaná kultúra nie je len jednoducho pokračovaním prírodnej evolúcie inými prostriedkami ani len duchovno-kultúrnym javom; ide o komplexný terestriálny systém vytvorený a riadený ľudstvom pre potreby jeho moci. Súčasná environmentálna kríza je podľa nich skôr ontickým konfliktom medzi expandujúcou kultúrou a Zemou než konfliktom medzi človekom a prírodou. Podľa autorov možno tento konflikt riešiť transformáciou v rámci duchovno-intelektuálnej kultúry, tvoriac postupne biofilnú kultúru, priateľskejšiu voči prírode. Spomínaný proces predpokladá naturalizáciu duchovno-intelektuálnej a materiálnej kultúry.

Marek Hrubec sa zaoberal otázkami uznania držiteľov práv v kontexte vývoja filozofickej teórie uznania na globálnej úrovni. Naznačil vzrastajúci vplyv nadnárodných inštitúcií. Na jednej strane poukázal na možnosti a obmedzenia extrateritoriálneho uznania, vyplývajúce zo štátocentrického prístupu, a na druhej strane zdôraznil požiadavku nadnárodného uznania. Práve z tohto hľadiska to potom smeruje nielen k novému premysleniu sociálnej, politickej a právnej filozofie, ale vzniká aj potreba premyslieť úlohu a význam OSN, pretože nový stav pri uznávaní nepožaduje len nový prístup na úrovni národných štátov, ale aj u nadnárodných inštitúcií. Marta Gluchmanová sa vo svojom príspevku venovala aplikácii etiky sociálnych dôsledkov v rámci učiteľskej etiky. Dospela k záveru, že hodnoty etiky sociálnych dôsledkov, t. j. humánosť, ľudská dôstojnosť, morálne právo, zodpovednosť a tolerancia, sú akceptovateľné a produktívne aj v učiteľskej etike.

Hoci sa kongresu nezúčastnili tie najväčšie svetové osobnosti, možno konštatovať, že myšlienka usporiadať ho po prvýkrát na ázijskom kontinente bola produktívna. Bol to výborný príspevok k interkultúrnemu dialógu, pretože zahraniční účastníci sa mohli oboznámiť s bohatou a starou kórejskou kultúrou, s jej tradíciami a zvykmi vrátane buddhistického náboženstva, ktoré je pre obrovskú väčšinu Európanov a Američanov stále zahalené rúskom tajomstva a exotiky. Keďže Valné zhromaždenie FISP rozhodlo, že nasledujúci svetový filozofický kongres sa bude konať v Aténach v roku 2013, vznikne tak opäť priestor na poznávanie starovekej gréckej kultúry a na pokračovanie dialógu kultúr tentoraz na európskej pôde. Súčasťou programu Valného zhromaždenia FISP bola aj voľba nového prezidenta, ktorým sa stal William McBride (USA), doterajší generálny sekretár FISP.

Vasil Gluchman, Emil Višňovský